

مرتضی هاشمی پور

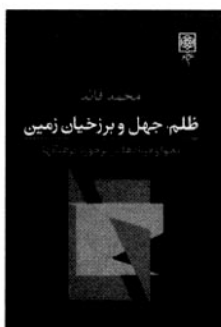
نجوا و فریادها در برخورد فرهنگها

ظلم، جهل و برزخیان زمین

محمد قاند

طرح نو، ۱۳۸۹

۳۸۰ صفحه، ۱۰،۰۰۰ تومان

گفت‌وگویی میان تمدنها و فرهنگها و برخورد میان آنها پدیده‌ای دیرینه است که همواره جریان داشته و خواهد داشت. به گفته محمد قاند در کتاب پیش‌رو «نبردهای بین ملتها و درون ملتها نه بر سر هنجار و عادت و فرهنگ، که بر سر داشتن و نداشتن مالکیت بوده است.» (ص. ۳۷۱) دعوا بر سر سروری از راه دستیابی به بیشترین مقدار منابع است. قاند می‌گوید: گفت‌وگوی تمدنها را مطرح کردیم تا بگوییم در وقایع خونین خاورمیانه علیه غرب، ما حضور نداریم، و با اینکه در خاورمیانه به دنیا آمده‌ایم خاورمیانه‌ای نیستیم. (ص. ۸) او هم‌زمان بحث دیگری را پیش می‌نهد: میان خرده‌فرهنگهای جامعه خودمان روابطی پرتنش برقرار است، و ابتدا باید در «چهاردیواری خویش به گفت‌وگوی نتیجه‌دار» پردازیم (ص. ۱۳) و بعد به سراغ عرصه بین‌المللی برویم. به جای اینکه برای جهانیان نقش معلم را بازی کنیم بهتر است به تصویر خود از چشم فرهنگهای دیگر هم توجه کنیم. (ص. ۲۵)

کانون توجه قاند «خرده‌فرهنگ» است و خصومت میان خرده‌فرهنگها که گاه آشتی‌ناپذیرتر از برخورد فرهنگهای دو ملت است. تنازع میان خرده‌فرهنگهای درون یک جامعه با همان شدتی جریان دارد که نبرد با فرهنگهای به اصطلاح بیگانه. مبنای کار قاند «مشاهده» و تکیه بر «نتیجه مشاهده» است. او به جزئیاتِ مصداقی توجه دارد نه به کلیات نظری، و به این شواهد از سه جنبه پرداخته است: «تصور خرده‌فرهنگها از خودشان؛ نگاه خرده‌فرهنگها به یکدیگر؛ و برخورد فرهنگها با یکدیگر.» (ص. ۳۹) و برای اینکه به این هدف برسد، از قتل گریبایدوف و جنگهای ایران و روس و عهدنامه‌های گلستان و ترکمان‌چای شروع می‌کند و می‌آید تا استقلال بحرین و ماجرای جزایر سه‌گانه و ماجرای نفت و کودتای ۲۸ مرداد و دکتر مصدق و مبحث اجتهاد و فتوا در اسلام و بانکداری اسلامی و مبحث بهره و تفکرات شیخ صادق خلخالی و کتابها و گفتارهای آیت‌الله دستغیب و اصلاحات دینی و کاپیتولاسیون و ادوارد سعید و شرق‌شناسی و برنارد لویس تا کتاب و فیلم بدون دخترم هرگز و ماجرای ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ و دهها موضوع و مقوله دیگر، و به هدف خود هم می‌رسد، و این هشدار را هم می‌دهد که: «نشستن جهل به جای ظلم دنیا را بهتر نخواهد کرد.» (ص. ۸۷) و «اگر ظلم از کفر بدتر باشد، جهل از هر دو بدتر است.» (ص. ۷۹) ■